

Entrevista

**EDUARDO
NIEBLA**

músic i fundador d'Atila

“Amb Atila sempre
tocàvem arran del
precipici: ens llançàvem
al buit per construir
un moment especial”

La família, un pou literari

RAFEL NADAL

“Amb dotze germans,
tot el que expliquessis
d'íntim podia ser usat
en contra teva”

CRISTINA MASANÉS

“El dolor no va
ser escriure-ho,
el dolor va ser
viure-ho”

TONI SALA

“La família permet
molta intimitat, que
és on hi ha l'essència
de la literatura”

DAVID BORRAT

El Festival Pepe Sales evoca l'obra de l'artista afroamericana Maya Angelou

La cita d'art independent descobreix a Salt un filó de talent invisibilitzat

CULTURA

Revisitar el passat familiar per convertir-lo en literatura

Rafel Nadal, Cristina Masanés i Toni Sala es capbussen en la família amb distància emocional

M. COSTA-PAU / G. BAGUÉ
GIRONA

Des de la distància emocional que els ha concedit el pas del temps, des del pòsit de la memòria, tres autors de les comarques gironines, sense la incomoditat ni la ràbia del present, s'han capbussat en el passat familiar. Toni Sala, a *Una família* (L'Altra Editorial), s'enfronta a la memòria dels seus avantpassats ja difunts com un joc de miralls. "Llegim els nostres pares a través nostre, però també ens llegim a través seu, també ells ens emmirallen", escriu Sala. En l'últim llibre de Rafel Nadal, *Quan s'esborren les paraules* (Columna), l'autor tanca una exitosa trilogia en què ha pouat en la seva extensíssima família (als àpats nadalencs s'ajunten 60 persones) per crear un fresc literari d'una època. Al dietari de confinament *Eroica* (L'Avenç), Cristina Masanés comparteix per primera vegada amb els lectors el dolor i la incomprensió del suïcidi de la seva mare, un fet que la va marcar profundament. Els hem reunit a la llibreria cafè Somiatruïtes del Barri Vell de Girona per par-

lar de l'auge i la força dels llibres basats en les històries familiars.

No amagueu la família sota una ficció. La feu sortir amb noms i cognoms.

Nadal: La família per a mi és una excusa. No és que vulgui fer un llibre autobiogràfic, però tenir dotze germans és un xollo, literàriament. Una família nombrosa, la Girona conservadora de la postguerra, la petita burgesia... Hauria sigut absurd desapropiar tot això. Volia fer el fresc d'una època.

Sala: Si hagués titulat *La família* el meu llibre, hauria sonat massa a màfia, per això és *Una família*, i perquè cada lector se la fa seva. Em venia bé ara escriure sobre això, però penso que potser després de l'1 d'Octubre hi ha hagut una florida de llibres autobiogràfics com un replegament protectiu dels catalans. No és estrany que en determinats moments polítics surti una determinada literatura. Però des de la tragèdia grega tot són famílies. La família permet molta intimitat, que és on hi ha l'essència de la literatura. Busquem els llocs universals, i la família n'és un.

Sala
"Escrius fa 30 anys, els llibres serien més violents, rabiosos, incòmodes"

Masanés
"Si escrius sobre la família, vol dir que tens una edat i una distància"

Masanés: És cert, perquè tothom en té una, de família. En el meu cas no em vaig plantejar escriure sobre la memòria familiar, sinó que va sortir. El llibre se centra sobretot en la figura de la mare i va associat al confinament dur de l'any 2020. Sabia que acabaria escrivint sobre ella i sobre la seva mort, sobre el suïcidi. Va començar com un dietari real i després, amb la reescriptura, es va convertir en un fals dietari. Si pots escriure sobre la família, vol dir que ja tens una edat i una distància emocional per no estar molt enfadat o perquè "els braços puguin aguantar aquest cos", com diu en Toni. Amb 30 anys no hauria pogut fer aquest llibre.

Sala: La manera d'escriure sobre la família és diferent de les altres perquè tot està gairebé com somatitzat. La teva família són els teus gens i has tingut tota la vida per anar-lo preparant. És un llibre que no m'ha costat gens.

¿Us heu distanciat tant del vostre jo més jove que gairebé ho podeu fer en tercera persona?

Sala: I al contrari, també ho tens tan incorporat a dintre que ho tens assu-

mit, ja no hi ha tensions. Seguint amb el que deia la Cristina, si aquest llibre l'haguéssim escrit fa 30 anys seria molt més rabiós, violent i incòmode.

Masanés: Totalment d'acord. Jo estava més enfadada. Tens una distància emocional per explicar les coses. També deu ser diferent en el cas de famílies que ja no hi són, com la meua o la d'en Toni, i la d'en Rafel, que encara hi és.

Nadal: És veritat que en aquest últim llibre no podria escriure sobre la mare amb el to que ho faig si ella es trobés en plenes facultats.

Però en el teu cas, Rafel, parles de germans, nets i familiars que llegiran el llibre. Això té un risc?

Nadal: Tots saben que la memòria és molt selectiva i cadascú es construeix la seva. És la teva veritat. Penso que el gran i la petita dels dotze germans no han conviscut mai sota el mateix sostre. Els records que tenim són molt diferents. Uns em diuen que estan totalment d'acord amb el que he escrit i d'altres em diuen: "No sé pas què carai expliques".

Vas deixar-los llegir el llibre abans de publicar-lo?

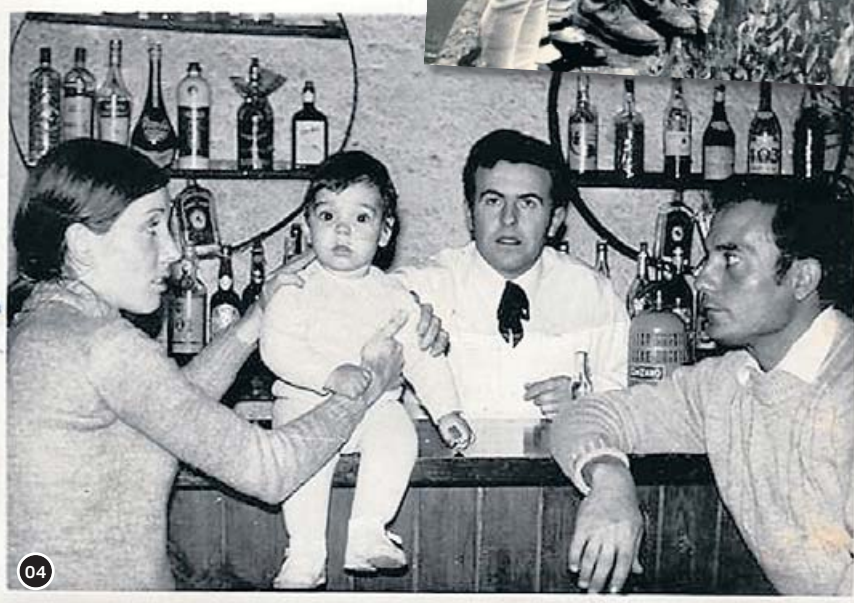
01. Nadal, Masanés i Sala a la plaça del Pou Rodó de Girona.

DAVID BORRAT

02. Casament dels pares de Cristina Masanés. ARXIU FAMILIAR

03. Vuit dels dotze germans Nadal a la casa familiar del Barri Vell de Girona. ARXIU FAMILIAR

04. Toni Sala de petit, amb els seus pares i un cambrer al bar de la família. ARXIU FAMILIAR

Nadal: El primer llibre el vaig donar a llegir als pares, perquè parlava molt d'ells, del seu conservadorisme, la seva religiositat... Ells em van dir que estava perfecte però quan ja s'havia publicat vaig descobrir que no l'havien llegit. No s'hi volien posar. Això em serveix per explicar com una gent de l'Opus resulta que tenen el coratge de ser més progress que jo mateix, perquè segurament jo al meu fill no li hauria permès tanta llibertat. L'últim l'he deixat llegir als meus germans i alguns m'han dit: "Jo aquest llibre no l'hauria escrit". Perquè la mare és viva i no els agrada que expliqui les misèries d'una pobra dona que tothom va conèixer en plenitud. Parlo de la primera vegada que la dutxo, de la pèrdua de la memòria, de la seva degradació física. Jo els dic que ells són els únics lectors que llegiran el llibre d'aquesta manera. L'altra gent hi veu un final d'etapa, una malaltia, i hi sobreposa les seves experiències personals. Hi veu un personatge literari.

Masanés: O hi veu la seva pròpia mare!

Nadal: Exacte. Jo intento fer aquest joc. Fent reviure els meus a través de la memòria he intentat que els lectors facin reviure els seus. I crec que els meus germans han entès aquesta lectura i les meves raons.

En els vostres llibres hi ha descripcions de vegades molt dures de la decadència física i de la malaltia. ¿Us ha sigut dolorós narrar això?

Sala: En el meu cas estava tot molt macerat i et diria que gairebé escrit. El meu llibre només parla dels morts. La meva àvia, per exemple,

hauria pogut sortir, però no hi surt no tant pel que pogués pensar del que escric sobre ella com perquè no hi ha prou temps per assumir aquest mort i fer-lo meu. Tinc germans i parents als quals el llibre els implicava, però jo no el vaig donar a llegir a ningú precisament per por que alguna cosa no els agradés i això em pogués condicionar inevitablement l'escriptura. Crec també que on el llibre m'ha sortit millor i he donat el millor de mi mateix és en els morts que són més lluny.

Masanés: El dolor no va ser escriure-ho, el dolor va ser viure-ho. A diferència de la família tan extensa d'en Rafel, la meua és molt nuclear. El vaig donar a llegir al meu germà. I la pregunta que ens fèiem és què hauria dit la mare, com s'hauria sentit en aquell relat. També el va llegir la meua filla, tot i que vaig intentar exposar-la poc a la narració, perquè tenia molt clar que la memòria dels que no hi són la gestionem nosaltres

Nadal
"La memòria és selectiva, cadascú té la seva veritat, els records no són iguals"

Sala
"Crec que el llibre m'ha sortit millor en els morts que són més lluny"

Les tres portades dels llibres de Nadal, Sala i Masanés. DAVID BORRAT

però la dels que venen no. Però per més que et pensis que ho tens elaborat, el fet d'escriure-ho és tornar-ho a construir i sempre ho fas diferent.

Nadal: Sí. I és normal també fer-ne una reconstrucció al servei de la literatura. Intento construir una història i no sempre he de ser fidel. Si parles de coses reals, és aconsellable no falsejar gaire, però sí desordenar, prioritzar, canviar cosetes per fer-ho entendre millor. La història agafa un ritme que necessita una projecció. I també cal dir que escrius per impuls i la interpretació no la fas fins al final. No som historiadors de nosaltres mateixos ni cap de nosaltres ha pretès fer autobiografia.

Cristina, ¿en el teu cas escriure t'ha ajudat a treure uns dimonis o un dolor que tenies a dins?

Masanés: No. Com he dit, el dolor és viure-ho. El que és bonic és tornar a fer aquesta confiança amb l'escriptura. Ho tornes a explicar diferent i de vegades és per la mateixa escriptura, i això és meravellós. No pels que ja no hi són ni pel que expliquem, sinó per l'escriptura.

Sala: La literatura és una cosa viva. Parles de coses del passat però la literatura sempre és present. L'acte de llegir, la subjectivitat màxima. En el meu cas permet un joc de miralls entre tu i els personatges.

Els vostres llibres també permeten parlar de diferents conceptes de famílies, de la seva evolució i dels canvis que està patint.

Nadal: Soc d'una generació que criticava molt la família perquè era un element conservador i amb uns vincles antirevolucionaris. Dèiem que per culpa de la família no canviàrem mai la societat. Estar dins d'una família de 12 fills, si complies mínimament la disciplina, que era molt gran, et permetia després fer la teva i ningú s'assabentava mai de res. Jo crec molt en la família, crec que la portem a l'ADN a les societats mediterrànies.

Masanés: Jo potser hi afegiria un element de classe. A la família paterna no tenien terres ni herència, només la força de treballar cada dia fent pa. En canvi, la família materna eren uns propietaris amb cases que anaven al Liceu i van aprendre que la família és important. No voldria generalitzar, però per a uns la família quedava tan diluïda que eres tu i el teu treball, i per als altres hi ha un passat, un cognom, es transmet la memòria de la família d'una manera molt diferent. Ara, a la família aprenem com ens vinculem amb els altres i per això és tan profundament estructural.

Sala: Tu aterres aquí i t'has de basar en els que et trobes. Qui sinó la teva família? Poden variar els ingredients però l'essència és la mateixa. La família, inevitablement, la vas entenent quan creixes, quan passes a ser pare, marit, oncle. Per això hi ha aquestes tensions: un que només és fill no pot entendre què és ser pare. En canvi, un pare sí que pot entendre què és ser fill. Entens molt més bé per què el pare es va portar d'una determinada manera.

Masanés:
"El dolor no és escriure-ho, el dolor és viure-ho"

Parleu també de la nostàlgia de la família i del dolor d'estar separat dels fills o dels nets.

Nadal: Ara vinc de l'enterrament del sogre, que amb 90 anys vivia encara sol amb la meua sogra, que també en té 90. Si visqués en un entorn familiar com els d'abans, amb fills, nets i besnets, ella ho assumiria en pocs dies.

Masanés: Tot i que també hi ha infàncies molt infelices, associades al dolor, normalment la infància va associada a la felicitat i per això tenim una nostàlgia. Aprenem un model de felicitat. Quan érem feliços de petits, ho érem molt.

Teniu pensat continuar escrivint sobre la família?

Masanés: Jo estic escrivint sobre el meu pare, recuperant la seva figura i vinculant-ho també a una pèrdua de llenguatge per una afàsia després d'un ictus. I ja no en faré més.

Sala: Jo no ho sé, per aquesta idea que tot està barrejat i tot és autobiogràfic. Els personatges dels quals he escrit estan cremats, però potser d'aquí 20 anys els miro d'una altra manera.

Nadal: Jo anuncio la fi de la trilogia familiar en el sentit de deixar d'abusar de la família com a material literari. Però això no vol dir que un net o altres familiars puguin sorgir d'una manera o altra a la meua literatura futura. —